

УДК 37.019.12:364

Людмила БЕРЕЗОВСЬКА

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»
м. Івано-Франківськ, Україна
e-mail: lydunya@gmail.com

СУТНІСТЬ І ХАРАКТЕРИСТИКА КОМУНІКАТИВНО-МОВЛЕННЄВОГО СУПРОВОДУ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

У статті здійснено аналіз наукових підходів поняття «супровід» та близьких до нього понять («допомога», «підтримка», «турбота» «забезпечення»); охарактеризовано поняття комунікативно-мовленнєвий супровід майбутніх соціальних працівників; обґрунтовано необхідність здійснення комунікативно мовленнєвого супроводу у процесі фахової підготовки майбутніх соціальних працівників у закладах вищої освіти; подано авторське визначення поняття «комунікативно-мовленнєвий супровід». Окреслено найтипівіші мовленнєві помилки які зустрічаються у мовленні соціальних працівників та вказано шляхи їх усунення.

Ключові слова: супровід, допомога, підтримка, комунікативно-мовленнєвий супровід, фахова підготовка, соціальні працівники.

Розвиток сучасного суспільства зумовлює інтенсивні пошуки освітніх систем, моделей навчання та технологій навчання спрямованих на створення сприятливих умов для професійної підготовки соціальних працівників у закладах вищої освіти, формування їхньої комунікативної компетентності, здатності до ефективної взаємодії у подальшій професійній діяльності.

У Національній доктрині розвитку освіти України зазначається, що підготовка педагогічних працівників та їх професійне вдосконалення є важливою умовою модернізації вищої освіти. Акцентується увага на впровадженні особистісно-орієнтованої моделі навчання на основі компетентнісного підходу, що передбачає підготовку висококваліфікованих соціальних працівників, спроможних професійно вирішувати поставлені перед ними завдання, ефективно діяти у проблемних ситуаціях, виконувати ключові функції та соціальні ролі. Тому, пріоритетним напрямком діяльності закладів вищої освіти має стати комунікативно-мовленнєвий супровід майбутнього соціального працівника щодо його успішного професійного становлення.

Мета статті – на основі наявних наукових підходів проаналізувати поняття «супровід» та здійснити характеристику комунікативно-мовленнєвого супроводу майбутніх соціальних працівників у процесі фахової підготовки.

Поняття супроводу досліджувалося вченими різних наукових галузей у таких напрямках: психологічному (Г. Бардієв, М. Батіянова, І. Бех, І. Валітова, Н. Глуханюк, О. Євдокимова, Е. Зеєр, В. Зінченко, В. Кузьменко, І. Мамайчук, Р. Овчарова, Т. Янічева та ін.); педагогічному (М. Губанова, Н. Жемера, А. Жукова; Д. Закатнов, Є. Казакова, Т. Ковальова, М. Рожков, І. Славина, М. Шакурова та

ін.); соціальному (І. Зверева, Н. Комарова, Г. Лактіонова, І. Пеша, І. Трубавіна та ін.); соціально-педагогічному (А. Капська, Г. Курагіна, О. Шпак та ін.); науково-методичному (А. Богуш, О. Зайченко, Б. Гадзецький, Л. Даниленко, С. Литвиненко, Л. Карамушка Н. Островерхова, В. Пуцов К. Старченко та ін.). Однак, питання комунікативно-мовленнєвого супроводу соціальних працівників залишилося поза увагою вчених.

Варто зазначити, що в психолого-педагогічній літературі немає єдиної думки щодо розуміння поняття «супровід». Звернімося насамперед до тлумачних словників щодо сутності поняття «супровід», які пояснюють його як: «те, що супроводить яку-небудь дію, явище» [7, 462]; як «дія» за дієсловом «супроводжувати», «проводжати, супроводжувати, йти разом з метою провести, слідувати» [5, 272]; «дія за значенням супроводжувати, тобто у (в) супроводі когось, чиемусь товаристві, під охороною; те, що супроводить якусь дію, явище, охороняє когось» [2, 1415]; «те, що супроводить яку-небудь дію, явище ... товариство, оточення; група людей, яка супроводжує когось» [9, 457].

У термінологічних джерелах для фахівців соціальної роботи поняття соціальний супровід тлумачиться як «вид соціальної роботи, спрямованої на здійснення соціальної опіки, допомоги та патронажу соціально незахищених категорій дітей та молоді з метою подолання життєвих труднощів, збереження, підвищення їх соціального статусу» [6, 184]; «здійснення службами у справах неповнолітніми, центрами соціальних служб для молоді системного обліку та догляду дітей і молоді, які опинились у складних життєвих ситуаціях; систематичних і комплексних заходів, спрямованих на подолання життєвих труднощів, збережен-

ня та підвищення соціального статусу дітей і молоді» [3, 402].

На позначення аналізованого поняття вчені та педагоги-практики використовують низку термінів («допомога», «підтримка», «турбота» «забезпечення»). Зокрема, поняття «турбота» (за О. Газманом) включає задоволення базових потреб, захист від несприятливих природних чинників і негативного впливу соціального середовища тощо. Педагогічну підтримку (на відміну від турботи) вчений визначає як спільне з вихованцем виявлення його інтересів, цілей, можливостей та шляхів подолання перешкод, що заважають йому зберігати людську гідність та досягати позитивних результатів у самовихованні, спілкуванні, певному стилі життя [11, 488].

Є. Гуцало вважає, що якщо слідувати з того, що «супровід» – це «забезпечення», тоді супровід – це метод, який забезпечує створення умов для прийняття суб'єктом оптимальних рішень у різних обставинах життя. Якщо виходити з того, що «супровід» – це допомога, то під «супроводом» розуміється сукупність послідовних дій, що дозволяють суб'єкту визначитися з ухваленням рішення і нести відповідальність за його реалізацію. Виходячи з того, що між методом супроводу і процесом супроводу існує певний зв'язок, то метод супроводу трактується дослідницею як спосіб практичного здійснення процесу супроводу [4, 134].

Слід врахувати, що введення терміна «супровід» не є результатом науково-лінгвістичного експерименту; заміна його класичними – допомога, підтримка, забезпечення – не повною мірою відображає суть цього явища. Мається на увазі не будь-яка форма допомоги (а тим більше забезпечення), а підтримка, в основі якої соціальний педагог сприяє збереженню максимуму свободи і відповідальності суб'єкта за вибір варіанта вирішення актуальної для нього проблеми. У теорії супроводу важливим положенням виступає твердження, що носієм проблеми розвитку дитини в кожному конкретному випадку виступає і сама дитина, і її батьки, і педагоги, і найближче оточення дитини. Етимологічно поняття супроводу близьке таким поняттям, як сприяння, допомога однієї людини іншій у подоланні труднощів.

Н. Осухова зазначає, що супровід – це «підтримка психічно здорових людей, у яких на певному етапі розвитку виникають особистісні труднощі». Автор розглядає супровід як системну інтегративну «технологію» соціально-психологічної допомоги особистості, яка відкриває перспективи особистісного зростання, допомагає людині увійти в ту «зону розвитку», яка їй поки що недоступна. Дослідниця наголошує, що супровід – це особлива форма здійснення пролонгованої со-

ціальної та психологічної допомоги, яка передбачає підтримку реакцій, процесів і станів, що природно розвиває особистість [10, 288].

Під підтримкою, на думку Г. Соколинської слід розуміти систему педагогічної діяльності, що розкриває особистісний потенціал людини. Ця підтримка має свої цілі, структуру, принципи та етапи практичної реалізації в освітньому процесі. Завданням педагогічної підтримки є діяльність професійних педагогів з надання превентивної та оперативної допомоги особам у вирішенні їхніх індивідуальних проблем, пов'язаних з фізичним і психічним здоров'ям, спілкуванням, з успішним просуванням у навчанні [12, 87–89].

Л. Шипіцина розглядає супровід як метод, що забезпечує створення умов для прийняття суб'єктом розвитку оптимальних рішень у різних ситуаціях життєвого вибору. При цьому суб'єктом розвитку вважається не тільки внутрішній процес розвитку людини, а також і процес її взаємодії з зовнішнім середовищем. Автор зазначає, що супровід – це комплексний метод, підґрунтям якого виступає єдність взаємодії того кого супроводжують з тим, хто супроводжує [13].

Звернемо увагу ще на одну особливість, відповідно до того, що підтримка – це одномоментна, короткотривала дія, а супровід – це цілий комплекс дій, що відбувається упродовж тривалого часу. Наприклад, можна підтримати студента перед значними для нього випробуваннями, надати допомогу в підготовці до іспиту, допомогти прийняти рішення у конфліктній ситуації, тобто діяти за необхідністю. А супроводжувати означає, що виявлення, діагностування, навчання та розвиток треба проводити упродовж усього її перебування у закладі вищої освіти. Оскільки, кожна людина прагне щоб її зрозуміли, підтримали, допомогли у прийнятті правильного рішення і позиція дорослого полягає в тому, що він повинен враховувати всі ці потреби під час здійснення супроводу, сприяти подальшому розвитку комунікативної особистості.

А. Богуш визначила основні пріоритети супроводу: навчання вибору; створення орієнтаційного поля розвитку; зміцнення внутрішнього «Я» (цілісності) особистості. Аналізуючи проблеми комунікативно-мовленнєвого супроводу підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти вчена розглядає його як багатокomпонентне поняття, яке обіймає взаємопов'язаний цикл психолого-педагогічних мовознавчих та фахових методичних дисциплін, спрямованих на розвиток і формування професійного українського мовлення майбутніх фахівців і вихователів з урахуванням мовної специфіки регіону та мовленнєвого середовища дошкільного навчального закладу [8, 21].

Мова є найбільш універсальним засобом комунікації, з її допомогою сприймається раціональний зміст повідомлення. Але цьому повинен сприяти високий ступінь спільності розуміння ситуації всіма учасниками комунікативного процесу. Успішність вербальної комунікації буде тим кращою, чим краще партнери забезпечують тематичну спрямованість інформації, а також її двосторонній характер. Комунікативно-мовленнєва майстерність соціального працівника – це цілісна система засобів мовленнєвого впливу, яка свідомо використовується ним у конкретних умовах комунікації для досягнення поставленої мети. Вона передбачає:

- вміння говорити грамотно, без помилок;
- володіння виразовими засобами мови, її стилістичними ресурсами, прийомами впливу на партнерів по спілкуванню;
- творчий підхід до процесу мовленнєвого впливу на інших людей, вироблення власного індивідуального стилю мовлення;
- наявність мовленнєвої культури тощо.

В основі мовленнєвої майстерності лежать комунікативні якості мовлення: правильність, чистота, точність, багатство й різноманітність лексики, образність, виразність, дохідливість, доцільність, стислість. Водночас інформація, повідомлена партнерові по спілкуванню, повинна бути точною, ясною і професійно правильною. Найчастіше у мовленні соціальних працівників трапляються мовленнєві помилки, використання суржику через змішування української та російської мов, що засмічує мовлення, знижує довіру до сказаного; нелітературні елементи (діалектні, просторічні слова); слова-паразити, які не несуть ніякої інформації; зловживання запозиченими іноземними словами тощо.

Підвищенню ефективності спілкування в комунікаціях сприяє однакове розуміння ситуації спілкування. Це стає можливим у випадку включення ділової комунікації в загальну систему діяльності. Під час спілкування можуть виникати специфічні комунікативні бар'єри. Найчастіше вони мають соціальний або психологічний характер. З одного боку, вони можуть виникати, якщо немає єдиного розуміння ситуації спілкування або через більш глибокі психологічні розбіжності, які існують між партнерами (соціальні, політичні, релігійні, професійні чинники, різне світобачення, світорозуміння тощо). З другого боку, бар'єри комунікації можуть мати суто психологічний характер – унаслідок індивідуальних психологічних особливостей учасників спілкування (наприклад надмірна сором'язливість одного, потаємність іншого, некомунікабельність тощо) або через психологічні відносини, які склалися між учасниками спілкування.

Слушно з цього приводу зазначають учені М. Алексєєва-Вовк та А. Тряпціна, – основна мета і призначення діяльності педагога полягає в розвитку потенційних здібностей студента. Єдність процесів навчання й викладання може виникнути в тому випадку, якщо основна мета й призначення діяльності навчання полягає в розвитку власних потенцій студента, самореалізації його особистості за допомогою засвоєння ним суспільного досвіду [8, 77].

Вчені А. Богуш, О. Трифонова, О. Кисельова під мовленнєво-педагогічним супроводом розуміють створення психолого-педагогічних умов для взаємодії мовців у процесі спілкування у відповідному мовленнєвому середовищі, яке протікає на емоційно-позитивному тлі взаємодовіри, взаєморозуміння, що забезпечує ефективний розвиток мовлення і навчання рідної мови [8, 21].

Аналіз опрацьованих наукових джерел дозволяє конкретизувати зміст комунікативно-мовленнєвого супроводу який розуміємо як: взаємодію педагога зі студентами, у позитивно налаштованому мовленнєвому середовищі, спрямовану на взаєморозуміння, підтримку та допомогу у професійному зростанні, засвоєнні норм літературної мови, збагачення словникового запасу термінологічною і професійною лексикою, спрямованість особистості на саморозвиток та самовдосконалення в оволодінні професійними мовленнєвими вміннями що виявляється через уміння здійснювати комунікацію у різних її видах, формах та засобах для ефективного вирішення поставлених завдань.

Робота над вдосконаленням нормативного українського мовлення та професійної культури мовлення відбувається поетапно і включає:

- рівень мовної правильності – забезпечується мовною освітою (правила користування мовою, її лексикою, граматичними формами; знання з історії літературної мови, з історії становлення галузевої термінології);
- рівень інтеріоризації – засвідчує вміння реалізовувати себе у висловлюваннях відповідно до власного внутрішнього світу, уміння творити себе засобами мови і виражати свою особистість; забезпечується духовно-моральною культурою особистості, розумовою культурою мовлення на цьому етапі уможливлується роботою над словом: уміння чітко і ясно висловлювати свою позицію, будувати переконливу аргументацію, вільно висувати перед аудиторією й емоційно впливати на слухачів, володіти гнучким, рухливим голосом, дикцією, підкоряти голос конкретним мовленнєвим цілям, ефективно реа-

лізовувати свої демократичні права і свободи в усіх сферах переконуючої комунікації.

- рівень насиченості – передбачає володіння багатством і різноманітністю мовних засобів.
- рівень адекватного вибору – характеризується вмінням говорити влучно, на кожну мовну ситуацію відгукуватися точною мовною реакцією.

Рівні мовної особистості співвідносні з основними комунікативними ознаками досконалого мовлення: правильність, точність, логічність, чистота, виразність, образність, доречність, етичність та естетичність. Реалізацією якостей мовлення, гармонійним поєднанням їх забезпечується індивідуальна і колективна культура спілкування учасників соціальної ситуації.

Комунікативні можливості мови широкі, вони становлять основу культури мови загалом і професійної мови зокрема, культури мовлення соціального працівника. Рівень розвитку категорійно-мовленнєвого апарату визначається рівнем освіченості соціального працівника, обсягом і стилістикою використання ним професійної мови.

Для діагностування ефективності результату становлення комунікативно-мовленнєвої підготовки майбутнього соціального працівника нами було визначено такі показники її оцінювання.

I. Знання: (знання основ мотиваційно-комунікативної діяльності; знання основ комунікативної лінгводидактики; знання методики формування комунікативної компетентності; знання особливостей особистісно-орієнтованого й комунікативного підходу до формування комунікативно-мовленнєвого супроводу соціального працівника.

II. Уміння: 1) комунікативно вмотивована поведінка викладача і студентів (сформована потреба); 2) уміння комунікативно-методичні (комунікативно-методична компетентність); 3) власне комунікативна компетентність соціального працівника: уміння вербальної комунікації (використання голосових даних, правильність застосування мовленнєвих засобів, які забезпечують процес спілкування та навчання у визначених ситуаціях – монолог, діалог) – мовленнєва компетентність і уміння правильно застосовувати мовні засоби – мовна компетентність; уміння невербальної комунікації, використання у процесі спілкування паралінгвістичних засобів (адекватність міміки, жестів, виразу обличчя, постави тощо); 4) уміння володіти психоемоційним станом, ступінь вияву позитивних емоцій; 5) швидкість усного мовлення; 6) рефлексивні вміння – рефлексивна компетентність.

III. Досвід: 1) досвід використання сучасних засобів навчання, що забезпечують створення й ефективне функціонування комунікативного середовища у ЗВО; 2) досвід оволодіння інноваційними технологіями становлення професійної комунікативної культури соціального працівника; 3) досвід формування комунікативної компетентності за допомогою активних технологій (проектної, ігрової та інтерактивної) із застосуванням творчого підходу до виконання професійної діяльності.

У зв'язку із зазначеним вище пропонуємо нами механізм здійснення комунікативно-мовленнєвого супроводу студентів із соціальної роботи передбачає такі напрями: організація навчально-методичної діяльності шляхом упровадження спеціалізованих курсів циклу професійної науково-предметної підготовки («Технології професійної комунікації» «Основи міжособистісного спілкування»); управління самостійною роботою студентів.

Практика використання технологій активного навчання, моделюючого соціально-педагогічної ситуації, сприяє організації професійно-орієнтаційної та індивідуальної роботи, поглиблює рефлексію, уможлиблює досягнення взаємоповаги та довірливості між усіма учасниками групи, що інтенсифікує процеси саморозкриття та самоусвідомлення; забезпечує умови для взаєморозуміння респондентів під час практичних і семінарських занять, що дозволяє їм відчувати власну причетність до спільної справи.

У професії соціального працівника визначальною є комунікативна функція, оскільки соціальна практична діяльність потребує різнопланового спілкування, успішність якої залежить від уміння спілкуватися. Процес ефективного формування комунікативних умінь майбутнього фахівця соціальної сфери уможлиблюється шляхом включення студентів до комунікативної взаємодії під час проведення соціально-педагогічних ситуацій і тренінгів, вивчення спеціальних курсів комунікативного спрямування.

Таким чином, мовленнєвий розвиток студента визначається рівнем його мовленнєвої діяльності, яка виявляється як у професійній діяльності, так і в процесі його самореалізації як форми самопрояву, досягненні окресленої мети, осмисленні сутності професійної мовленнєвої діяльності.

Перспективи подальшого дослідження вбачаємо в необхідності розробки методичного забезпечення для ефективного здійснення комунікативно-мовленнєвого супроводу у процесі фахової підготовки майбутніх соціальних працівників.

Список використаних джерел

1. Алексеева-Вовк М. І. Педагогічні умови соціалізації студентів засобами культури мовлення. – Рукопис. Дисертація на здобуття вченого ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.05 – соціальна педагогіка. Київ, 2008. С. 77
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. – К., Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. С. 1415.
3. Головатий М.Ф Соціальна політика і соціальна робота: термінологічно-понятійний словник / Міжрегіональна академія управління персоналом. К.: МАУП, 2005. 402 с.
4. Гуцало Е. Теоретичні засади та методологія психолого-педагогічного супроводу в системі соціально-педагогічної роботи // Наукові записки. Випуск 122. Серія: Педагогічні науки. Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2013. С. 134.
5. Даль В. Толковый словарь живого великорусского языка: в 4 т. М.т: Рус. яз., 1980. 684 с.
6. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / за заг. ред. І. Д. Звереві; М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Ін-т проблем виховання НАПН України [та ін.]. – Київ; Сімферополь: Універсум, 2012. С. 184.
7. Івченко А. О. Тлумачний словник української мови. Харків : Фоліо, 2008. 540 с.
8. Комунікативно-мовленнєвий супровід становлення україномовної особистості майбутніх фахівців дошкільної освіти півдня України : [навчальний посібник] / А. М. Богуш, О.С.Трифоновна, О.І.Кисельова / Під загальною редакцією А.М.Богуш. – Одеса : Видавництво ТОВ «Лерадрук», 2013. С. 21.
9. Новий тлумачний словник української мови. У 4-х т. Т.2. К.: Аконтіт, 2001. С. 457.
10. Осухова, Н. Г. Психологическая помощь в трудных и экстремальных ситуациях: учеб. пос.. М.: Академия, 2007. 288 с.
11. Селевко Г. К. Энциклопедия образовательных технологий : в 2 т. М.: НИИ школьных технологий, 2006. Т. 2. С. 488.
12. Соколинская Г. К. Педагогическая поддержка одаренных детей. Развитие социальной одаренности детей // Развитие социальной одаренности детей и молодежи : Материалы международной научно-практической конференции, г. Ярославль, 26–27 октября 2011 г. Ярославль : Изд-во ЯГПУ, 2011. С. 87–89.
13. Шипицына, Л. М. Комплексное сопровождение детей дошкольного возраста / ред. Л. М. Шипицыной. СПб.: Речь, 2005. 240 с.

References

1. Aleksieieva-Vovk M. I. (2008). Pedagogichni umovy sotsializatsii studentiv zasobamy kultury movlennia. – Rukopys. Dysertatsiia na zdobuttia vchenoho stupenia kandydata pedagogichnykh nauk zi spetsialnosti 13.00.05 – sotsialna pedagogika / M. I. Aleksieieva-Vovk. – Kyiv [in Ukrainian].
2. Velykyi tлумачnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy. (2005). Uklad. i hol. red. V. T. Busel. – K., Irpin: VTF «Perun» [in Ukrainian].
3. Holovatyi M.F. (2005). Sotsialna polityka i sotsialna robota [Tekst] : terminolohichno-poniatiinyi slovnyk / M. F. Holovatyi, M. B. Panasiuk ; Mizhrehionalna akademiia upravlinnia personalom. – K. : MAUP [in Ukrainian].
4. Hutsalo E. (2013). Teoretychni zasady ta metodolohiia psykhologo-pedahohichnoho suprovodu v systemi sotsialno-pedahohichnoi roboty / Emiliia HUTsALO // Naukovi zapysky. – Vypusk 122. – Seriia: Pedagogichni nauky. – Kirovohrad: RVV KDPU im. V. Vynnychenka [in Ukrainian].
5. Dal V. (1980) Tolkovnyi slovar zhyvoho velykorusskoho yazyka : v 4 t./ V. Dal. – M.t: Rus. Yaz. [in Russian].
6. Entsyklopediia dlia fakhivtsiv sotsialnoi sfery (2012). [Alieksieienko T. F. ta in.] ; za zah. red. I. D. Zvierievoi; M-vo osvity i nauky, molodi ta sportu Ukrainy, In-t problem vykhovannia NAPN Ukrainy [ta in.]. – Kyiv; Simferopol: Universum [in Ukrainian].
7. Ivchenko A. O.(2008). Tlumachnyi slovnyk ukrainskoi movy / A. O. Ivchenko. – Kharkiv : Folio [in Ukrainian].
8. Komunikatyvno-movlennieviy suprovod stanovlennia ukrainomovnoi osobystosti maibutnikh fakhivtsiv doshkilnoi osvity pivdnia Ukrainy (2013). [navchalnyi posibnyk] / A.M.Bohush, O.S.Tryfonova, O.I.Kyselova / Pid zahalnoi redaktsiieiu A. M. Bohush. – Odesa : Vydavnytstvo TOV «Leradruck» [in Ukrainian].
9. Novyi tлумачnyi slovnyk ukrainskoi movy. (2001). – U 4-kh t. T.2. – K.: Akonit [in Ukrainian].
10. Osukhova, N. H. (2007). Psykholohycheskaia pomoshch v trudnykh y ekstremalnykh sytuatsiakh [Tekst]: ucheb. pos. / N. H. Osukhova. – M.: Akademyia [in Russian].
11. Selevko H. K. (2006) Entsyklopediia obrazovatelnykh tekhnolohyi : v 2 t. / H. K. Selevko. – M. : NYI shkolnykh tekhnolohyi [in Russian].
12. Sokolynskaia H. K. (2011). Pedagoghycheskaia podderzhka odarennykh detei. Razvytye sotsyalnoi odarennosti detei / H. K. Sokolynskaia // Razvytye sotsyalnoi odarennosti detei y molodezhy : Materyaly mezhdunarodnoi nauchno-praktycheskoi konferentsyy, h. Yaroslavl, 26–27 oktiabria 2011 h. – Yaroslavl : Yzd-vo YaHPU [in Russian].
13. Shypytsyna, L. M. (2005). Kompleksnoe soprovozhdenye detei doshkolnoho vozrasta [Tekst] / L. M. Shypytsyna, A. A. Khylyko, Yu. S. Halliamova, R. V. Demianchuk, N. N. Yakovleva; red. L. M. Shypytsynoi. – SPb.: Rech [in Russian].

Людмила Березовская. Сущность и характеристика коммуникативно-речевого сопровождения будущих социальных работников

В статье осуществлен анализ научных подходов понятия «сопровождение» и близких к нему понятий («помощь», «поддержка», «беспокойство», «обеспечение»); охарактеризовано понятие коммуникативно-речевое сопровождение будущих социальных работников; обоснована необходимость осуществления коммуникативно речевого сопровождения в процессе профессиональной подготовки будущих социальных работников в заведениях высшего образования; подано авторское определение понятия «коммуникативно-речевое сопровождение». Очерчены самые типичные речевые ошибки которые встречаются в вещании социальных работников и указаны пути их устранения.

Ключевые слова: сопровождение, помощь, поддержка, коммуникативно-речевое сопровождение, профессиональная подготовка, социальные работники.

Liudmyla Berezovska. The essence and characteristics of the communicative-speech support of future social workers

The article analyzes the scientific concepts of the terms of "support" and close to it terms like ("help", "support", "care" of "provision"); it is characterized the concept of communicative-speech support of future social workers; it is substantiated the necessity of communication communicative support in the process of professional training of future social workers in higher education institutions; it is given the author's definition of the concept of "communicative- speech support". It us also indicated the most typical speech errors that was found in the speech of social workers and ways of their elimination are specified. To diagnose the effectiveness of the result of the formation of the communicative-speech training of the future social worker, we identified the following indicators of its evaluation: knowledge, skills, experience. The proposed mechanism of communicative-speech support for students from social work involves the following directions: organization of teaching and methodical activities through the introduction of specialized courses in the cycle of professional scientific and subject training ("Technologies of professional communication", "The Fundamentals of interpersonal communication"); management of independent work of students. The practice of using active learning technologies, modeling social and pedagogical situations, all these facilitate the organization of professional orientation and individual work, deepen reflection, enhance the achievement of mutual respect and trust between all the members of the group, what intensifies the processes of self disclosure and self-awareness; provides conditions for mutual understanding between respondents during practical and seminar sessions, what allows them to feel their own involvement in a common cause. In The profession of social worker the main is communicative function, because social practical activities require a diverse communication, the success of which depends on the ability to communicate. The process of effective formation of communicative skills of a future specialist in the social sphere is made possible by involving students in communicative interaction during sociopedagogical situations and training, studying special courses in the communicative direction.

Keywords: support, assistance, communicative-speech support, vocational training, social workers.

УДК 372.891:634.4(076)

Ярослав БІЛАНЧИН

*кандидат географічних наук, доцент,
завідувач кафедри географії України, ґрунтознавства і земельного кадастру
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова,
м. Одеса, Україна
e-mail: grunt.ggf@onu.edu.ua*

Наталія ПОПЕЛЬНИЦЬКА

*кандидат географічних наук,
провідний фахівець кафедри географії України, ґрунтознавства і земельного кадастру
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова,
м. Одеса, Україна
e-mail: grunt.ggf@onu.edu.ua*

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ З ВИВЧЕННЯ
ҐРУНТОЗНАВЧО-ГЕОГРАФІЧНИХ ТЕМ
У ШКІЛЬНОМУ КУРСІ ГЕОГРАФІЇ**

На основі аналізу структури і змісту ґрунтознавчо-географічних тем у шкільному курсі географії пропонуються методичні рекомендації з їхнього вивчення. Пріоритетною метою вивчення повинно бути формування в учнів екологічної культури і компетентності, вмінь і навичок природобезпечної діяльності. Екологічна компетентність трактується як здатність особистості до ситуативної діяльності в природно-господарському середовищі та побуті з усвідомленням наслідків для стану довкілля та збереження ґрунтів і підвищення їхньої родючості.

Ключові слова: шкільний курс географії, ґрунтознавчо-географічні теми, методичні рекомендації з вивчення.

З давніх-давен людина цінувала землю-годувальницю та важливу складову землі як ресурсу – ґрунт. Він наділявся властивістю родючості, тобто здатністю родити-продукувати біопродукцію, і зокрема більшу частину необхідних людині продуктів харчування. З історії відомо немало прикладів, коли недбале, а інколи й хижацьке

поводження з ґрунтом призводило до вимирання народів, а то і зникнення цивілізацій. Найчастіше причиною цього були ерозія, засолення та заболочування ґрунтів, опустелювання територій, що спричиняло суттєве зниження родючості (деградацію) ґрунтів та біопродуктивності природних ландшафтів загалом.